

عملکرد دولت های عصر پهلوی اول

چالش های آن

مؤلف:

دکتر علی اصغر رحیمی

عضویت علمی دانشگاه خوارزمی

سرشناسه	: رجبی، علی اصغر، ۱۳۵۲-
عنوان و نام پدیدآور	: Rajabi, Ali Asghar
مشخصات نشر	: عملکرد دولت‌های عصر پهلوی اول و چالش‌های آن/مؤلف علی‌اصغر رجبی.
مشخصات ظاهری	: تهران: آرمان‌پژوهان، ۱۳۹۷.
شابک	: ۴۷۸ ص.: مصور.
وضعیت فهرست نویسی	: ۴۲۰۰۰۰ ریال 5-978-622-99086-5
یادداشت	: فیپا
موضوع	: کتابنامه.
موضوع	: ایران -- تاریخ -- پهلوی، ۱۳۰۴ - ۱۳۲۰ -- سیاست و حکومت
موضوع	: Iran -- History -- Pahlavi, 1925 - 1941 -- Politics and government
موضوع	: رضا پهلوی، شاه ایران، ۱۲۵۷ - ۱۳۲۳.
موضوع	: Reza Pahlavi, King of Iran
موضوع	: دولت -- ایران -- تاریخ
موضوع	: -- Iran -- HistoryState, The
رده بندی کنگره	: DSR ۱۴۸۸/۳۶۸ ۱۳۹۷
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۰۸۲۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۱۵۰۶

عملکرد دولت‌های عصر پهلوی اول و چالش‌های آن

نویسنده: دکتر علی اصغر رجبی

انتشارات: آرمان پژوهان

سال نشر: زمستان ۱۳۹۷

قیمت: ۴۲۰۰۰ تومان

آدرس سایت www.armanpajouhan.com

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای انتشارات آرمان پژوهان محفوظ است

تهران، چهارراه ولیعصر، به سمت میدان ولیعصر (عج)، ابتدای خیابان بزرگمهر، پلاک ۱۳، طبقه دوم، واحد ۵

۰۲۱-۶۶۹۷۸۲۳۰

۰۲۱-۶۶۴۹۷۶۰۲

فهرست مطالب

۱۴	..... مقدمه
۱۵	..... تعریف مفاهیم کلیدی
۱۵	..... دولت
۱۵	..... تعریف دولت
۱۷	..... خاستگاه دولت
۱۷	..... ویژگی های عمومی دولت
۱۸	..... دولت اندام وار با اجزای
۱۹	..... شکل گیری دولت مدرن
۲۰	..... بررسی دولت از دیدگاه مارکس
۲۳	..... بررسی دولت از دیدگاه لیبرالیسم
۲۳	..... اندیشه لیبرالیسم
۲۶	..... نو سازی، تعاریف و شاخصه ها
۳۰	..... انقلاب مشروطه
۳۰	..... انقلاب مشروطه؛ چرایی و چگونگی
۳۳	..... فردای مشروطیت
۳۵	..... افول قاجار
۳۶	..... زمینه های رشد رضاخان
۴۴	..... اولین کودتا
۴۵	..... کودتای سوم اسفند
۵۷	..... سید ضیاء الدین طباطبائی
۵۹	..... کابینه سید ضیاء الدین طباطبائی

۶۳	..... برنامه‌های دولت
۶۸	..... قدرت‌گیری رضاخان و سقوط کابینه
۷۰	..... کابینه اول قوام السلطنه
۷۲	..... برنامه‌های دولت
۷۶	..... مجلس چهارم
۷۸	..... قیام محمد تقی خان پسیان
۸۲	..... پایان قیام - گل
۸۴	..... آغاز ضعف دولت قوام السلطنه
۸۵	..... کابینه مشیرالدوله
۸۷	..... ماجرای عزیز کاشی و پیامدهای انگلیس
۸۹	..... کابینه دوم قوام السلطنه
۹۲	..... سقوط دولت قوام السلطنه
۹۴	..... کابینه مستوفی الممالک
۹۷	..... استیضاح دولت
۹۸	..... کابینه دوم مشیرالدوله
۹۹	..... آغاز انتخابات مجلس پنجم
۱۰۰	..... زمینه سازی ریاست وزرایی رضاخان
۱۰۳	..... کابینه رضاخان
۱۰۵	..... مجلس پنجم
۱۱۰	..... خروج احمد شاه از کشور
۱۱۱	..... بیانیه رئیس وزرا
۱۱۳	..... حمایت دول روس و انگلیس از رضاخان

۱۱۴	.....	جمهوری خواهی یا بلوای سیاسی
۱۱۸	.....	بازتاب جمهوری خواهی در جامعه
۱۲۱	.....	واکنشها به جمهوری خواهی
۱۲۲	.....	موضع گیریهای خارجی در قبال جمهوری خواهی
۱۲۴	.....	انصراف از جمهوری خواهی
۱۲۵	.....	علل شکست جمهوری خواهی
۱۲۷	.....	استعفای رضاخان
۱۳۰	.....	تشکیل نایبینه دوم رضاخان
۱۳۰	.....	تشدید روابط صنه با دول متحاربه
۱۳۲	.....	تروورهای سیاسی
۱۴۰	.....	ماجرای شیخ خزعل
۱۵۹	.....	مخالفتها علیه سلسلهی قاجاریه
۱۶۷	.....	اقدامات رضاخان
۱۶۸	.....	تسلط بر ارتش
۱۶۹	.....	نفوذ در مجلس شورای ملی
۱۷۰	.....	تلاش برای جلب نظر مردم و روحانیون
۱۷۳	.....	ریاست وزرایی رضاخان
۱۷۴	.....	زمینه چینی برای تغییر سلطنت
۱۷۶	.....	انتقال قدرت از دودمان قاجار به پهلوی
۱۸۸	.....	مقدمه
۱۸۹	.....	مؤلفه های حکومت پهلوی اول
۱۹۰	.....	دولت بزرگ

۱۹۲	دولت بناپارتی.....
۱۹۳	دولت تأخیری.....
۱۹۵	دولت دیکتاتوری.....
۱۹۶	دولت شبه مدرنیسم مطلقه.....
۱۹۷	دولت مطلقه.....
۱۹۹	دولت مدرن.....
۲۰۳	ماهیت دولت از نگاه پهلوی اول.....
۲۰۵	مشخصه های عمومی نوسازی عصر دولت های پهلوی اول.....
۲۰۵	دولت گرایی.....
۲۱۷	ناسیونالیسم باستان گرا.....
۲۱۹	نوسازی جامعه به سبک غربی.....
۲۲۲	پایان دوره پنجم مجلس.....
۲۲۳	کابینه اول مستوفی الممالک.....
۲۲۴	برنامه های دولت.....
۲۲۵	شورش فوج سلماس و پادگان مراوه تپه بجنورد.....
۲۲۶	کابینه دوم مستوفی الممالک (۲۶ شهریور ۱۳۰۵ - ۲۹ دی ۱۱۰۵).....
۲۲۷	استیضاح دولت.....
۲۲۸	کابینه سوم مستوفی الممالک (۱۸ بهمن ۱۳۰۵ - ۶ خرداد ۱۳۰۶).....
۲۲۹	سوء قصد نافرجام به مدرس.....
۲۲۹	اعتراض مردم قم به خاندان پهلوی.....
۲۳۰	الغای کاپیتولاسیون.....
۲۳۲	کابینه اول مخبرالسلطنه هدایت (۱۱ خرداد ۱۳۰۶ - ۲۹ آبان ۱۳۰۷).....

۲۳۳	مهاجرت علمای اصفهان به قم.....
۲۳۹	احداث راه آهن.....
۲۴۶	کابینه دوم هدایت (۲۹ آبان ۱۳۰۷ - ۳۰ دی ۱۳۰۹).....
۲۴۷	سیاست اتحاد لباس.....
۲۵۵	واکنشها.....
۲۶۰	خلع سلاح عشایر.....
۲۶۷	کابینه سوم ها.ایت (۳۰ دی ۱۳۰۹ - ۲۹ فروردین ۱۳۱۲).....
۲۶۸	تمدید ادیاننامه دارسی.....
۲۷۱	مقدمات و زمینه های عظیم قرارداد ۱۹۳۳ م/۱۳۱۲ ش.....
۲۷۸	قرارداد ۱۹۳۳ م/۱۲ ش و نقش رضاشاه در تنظیم آن.....
۲۸۶	کابینه چهارم هدایت (۲۹ فروردین ۱۳۱۲ - ۲۱ شهریور ۱۳۱۲).....
۲۸۶	تأسیس بانک ملی.....
۲۹۰	شورش عشایر فارس و غوغای بلوچستان.....
۲۹۱	تیمورتاش و فرجام او.....
۲۹۳	کابینه دوم فروغی (۲۶ شهریور ۱۳۱۲ - ۱۵ خرداد ۱۳۱۳).....
۲۹۴	تأسیس دانشگاه تهران.....
۲۹۵	تأسیس انجمن آثار ملی.....
۲۹۵	تأسیس فرهنگستان زبان فارسی.....
۲۹۵	کابینه سوم فروغی (۲۷ خرداد ۱۳۱۴ - ۱۰ آذر ۱۳۱۴).....
۲۹۷	واقعۀ مسجد گوهرشاد.....
۳۰۷	نتایج قیام.....
۳۰۹	کابینه اول محمود جم (۱۳ آذر ۱۳۱۴ - ۱ مهر ۱۳۱۶).....

۳۱۰	..... قطع مناسبات سیاسی ایران و آمریکا
۳۱۱	..... پیمان سعد آباد
۳۱۵	..... گرایش به سوی آلمان
۳۳۶	..... کابینه دوم جم (۱ مهر ۱۳۱۶-۱۳ آبان ۱۳۱۸)
۳۳۶	..... کابینه احمد متین دفتری (۳ آبان ۱۳۱۸-۴ تیر ۱۳۱۹)
۳۳۹	..... کابینه علی منصور (۴ تیر ۱۳۱۹-۵ شهریور ۱۳۲۰)
۳۴۰	..... اشغال ایران توسط متفقین
۳۴۲	..... کابینه چهارم فروغی (۵ شهریور ۱۳۲۰-۲۶ شهریور ۱۳۲۰)
۳۴۳	..... مذاکرات پنهانی، شورایی و انگلیس
۳۴۳	..... پیمان سه جانبه
۳۴۵	..... ریشه‌یابی گفتمان پهلوی یکم در آستانه تجدیدین عصر مشروطه
۳۴۷	..... غرب‌گرایی
۳۵۲	..... سکولاریسم
۳۵۳	..... ناسیونالیسم
۳۵۴	..... دولت قوی و کارا
۳۵۶	..... گفتمان پادشاهی در عصر پهلوی اول
۳۶۳	..... پهلوی اول و چالش نهادسازی دولت‌ها
۳۶۵	..... شبه‌نوسازی در عصر پهلوی اول
۳۶۶	..... تحولات نظامی - اداری و سیاسی
۳۷۱	..... تحولات حقوقی - قضایی و آموزشی
۳۷۵	..... تحولات مالی - اقتصادی و صنعتی
۳۸۲	..... تحولات فرهنگی و اجتماعی

۳۸۳	..... تأسیس سازمان اوقاف
۳۸۵	..... کشف حجاب
۳۸۹	..... جواز عمامه (آزمون‌گیری از طلاب)
۳۹۳	..... خدمت اجباری نظام وظیفه
۳۹۴	..... بزرگداشت فردوسی و شاهنامه
۳۹۵	..... تدوین تقویم مستقل ایرانی
۳۹۶	..... تغییر نام کشور
۳۹۷	..... باستان‌شناسی
۳۹۹	..... سیاست‌های عرب‌دوستی دولت‌های پهلوی اول
۳۹۹	..... ایجاد ارتش نوین
۴۰۰	..... اصلاح نظام آموزشی
۴۰۲	..... اصلاح نظام قضایی
۴۰۳	..... صنعتی‌سازی
۴۰۴	..... سامان‌دهی نظام اقتصادی
۴۰۵	..... استقلال امور گمرکی
۴۰۵	..... پیشرفت جایگاه زنان
۴۰۶	..... فرهنگستان
۴۰۹	..... سازمان پرورش افکار
۴۱۰	..... رابطه رضاشاه و قانون
۴۱۶	..... رضاشاه و املاک اختصاصی
۴۲۴	..... رضا شاه و مذهب
۴۲۷	..... نتیجه‌گیری

مقدمه

ورود رضاخان به قدرت از زمانی آغاز شد که هرج و مرج دولتهای مشروطه شرایط شکل‌گیری یک دولت مقتدر را فراهم آورده بود. رضاخان به عنوان یک نظامی صاحب منصب با دخالت مستقیم انگلیس و انجام کودتا پا به عرصه سیاست گذاشت و در فاصله‌ی سالهای ۱۲۹۹ تا ۱۳۰۴ ش. شرایط پادشاهی خود را فراهم آورد. او که تحت تأثیر ناسیونالیسم مدرن و حمایت گروهی از روشنفکران تحصیل کرده قرار داشت، تمام تلاش خود را مصروف ایجاد دولت ملی به مفهوم غربی نمود. آنچه درباره حکومت در عصر پهلوی اول و دولت‌های آن باید مورد توجه قرار گیرد، این موضوع است که کمیت در عهد رضاخانی از نوعی استبداد و دیکتاتوری متفاوت با استبدادها و دیکتاتورهای پیش بهره می‌برد که در آن، تمام حوزه‌های زندگی از جمله فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی کشور تحت تسلط نظام حاکم بود. رضاخان با پی‌ریزی حکومتی متشدد، ولی آمرانه تلاش نمود، تحت لوای نوسازی تمام مظاهری که به نظر او کهنه بوده از جمله عقب ماندگی ایران به شمار می‌آمدند، نابود نماید. دولت‌های عصر پهلوی اول نیز با توجه به قدرت استبدادی رضاشاه و با برداشتی سطحی از مدرنیسم و بدون توجه به مبانی فکری فلسفی آن، با خریداری، نصب و به کارگیری تکنولوژی غرب و سازار با فرهنگ سنتی کشور تلاش کردند، بر تمام مشکلات اجتماعی- اقتصادی ایران فائق آیند و در این راه در پی اجرای فرمان همایونی و در راستای سیاست‌های شاه و قدرت‌های خارجی فعالیت می‌کردند.